

УДК 332.145

Замковий О.І.

**ФОРМУВАННЯ НОВИХ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИХ ПІДХОДІВ ДО
УПРАВЛІННЯ ВЛАСНІСТЮ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ**

Розглянуто процеси формування власності територіальної громади на засадах корпоративного управління спільною власністю всіх мешканців муніципального утворення.

Ключові слова: територіальна громада, муніципальне утворення, комунальна власність, корпоративні права, громадське соціально-корпоративне управління

The processes of forming of property of territorial society are considered on principles of corporate general property management of all inhabitants of municipal education

Keywords: territorial society, municipal education, community property, corporate law, public social corporate management

Проблеми формування інституціональних положень власності територіальної громади міста, визначення її правового режиму, складу об'єктів комунальної власності громади, обсягу повноважень органів місцевого самоврядування при здійсненні від імені та в інтересах територіальної громади власних повноважень на майно територіальної громади, продовжують залишатися одними із головних на шляху становлення ефективної системи забезпечення соціально-економічного розвитку країни. На сьогоднішній час управління здійснюється відповідними органами місцевого самоврядування, як і передбачено ЗУ «Про місцеве самоврядування» [1]. Тобто всі проблеми ефективності управління та розпорядження майном з боку управлінців, які прирівняні до державної служби перенесені й на цю царину. Практичне вирішення зазначених проблем потребує всебічного наукового та законодавчого забезпечення.

На сьогодні проблемам розвитку територіальної громади в науковій літературі приділяється значна увага. При цьому спектр наукових досліджень не обмежується якою-небудь певною галузевою спрямованістю.

У цілому питання управління комунальною власністю, участі територіальних громад у цивільних правовідносинах, проблеми організаційно-управлінських відносин місцевих рад з підприємствами (об'єднаннями) та організаціями у сфері комплексного соціально-економічного розвитку своїх територій були предметом досліджень багатьох вчених, зокрема, Б. Адамова, В. Алексєєва, П. Біленчука, В. Вакуленко, В. Гірняка, Р. Гринюка, Я. Ільченко, Н. Косматенко, О. Колісника, А.Ф. Мельник, В. Полуянова, П. Семенченко, М. Соколова, тощо. Проблеми комунальної власності знаходять відображення у працях вчених-господарників, зокрема, Р.Ф. Гринюка, Р.А. Джабраїлова, К.І. Апанасенко. Проте на сьогодні майже відсутні фундаментальні дослідження з питань розвитку відносин власності територіальної громади міста через призму корпоративного підходу в управлінні нею.

Мета даної статті полягає у обґрунтуванні нових теоретико-методологічних підходів до управління власністю територіальної громади, теоретичних положень щодо формування і використання об'єктів такої власності у міському господарському комплексі та підготовці на основі корпоративного підходу в управлінні пропозицій щодо удосконалення діючої системи управління комунальною власністю. Тому доцільно визначити таку економічну категорію, як громадська соціальна корпоративність (ГСК).

На думку автора, громадська соціальна корпоративність, перш за все, спільна діяльність людей в соціально-фінансовій групі що створює «соціально-економічне поле» високого рівня їх добробуту. Головне місце в цій ланці (соціально-фінансовій групі) виконує громадська со-

ціальна корпоративна власність, що формується громадянами муніципального утворення на певних принципах.

Рушійною силою соціально-економічного розвитку муніципального утворення є громадяни, тобто соціально-корпоративні власники.

У науковій і навчальній літературі поняття «місцеве співтовариство» має безліч значень [2]. Звичайне співтовариство доцільно розглядати і за таким критеріями, як:

- місцем мешкання (місто, село);
- групами населення із схожими характеристиками (сільські жителі або літні люди);
- загальними інтересами, об'єднуючими людей і тому подібне.

Місцеве співтовариство, як соціальна структура народжує неформальні інститути, і з їх допомогою приймає рішення. В процесі коли люди виступають з ініціативою і діють колективно і організовано з переконанням, що проблеми місцевого співтовариства повинні вирішуватися в самих співтовариствах і люди повинні брати участь в справах, що порушують їх права та інтереси на рівні місцевого співтовариства.

Як зазначалось раніше, населення більше демографічна, географічна і юридична категорія, тоді як місцеве співтовариство може виступати соціально-економічною категорією [4]. Місцеві мешканці, що живуть на одній території, в межах певних кордонів найважливіша економічна спільнота людей, яка виступає, як суб'єкт управління і здатна, на основі спільних цінностей, перетворювати місцеве господарство, якість послуг і виробництво відповідно до своїх потреб і інтересів, а так само постійно покращувати якість і комфортність життя.

Необхідною умовою є формування муніципальної системи самофінансування соціально-економічного розвитку місцевого співтовариства є тією необхідною умовою, яка забезпечує вирішення головної проблеми - поліпшення якості життя людини.

Корпоратизм є ідеєю, що синтезує знання різних наук. В її основі міститься контрактна (договірна) парадигма, що розглядає стосунки між людьми, перш за все, крізь призму взаємовигідного обміну, які можуть реалізуватися через інституційне середовище (вибір «правил гри»: соціальних, юридичних, політичних і ін.); теорію прав власності, що вивчає інституційне середовище діяльності економічних суб'єктів [11]; теорію агентів (взаємини «принципал-агент») - попередні передумови (спонукальні мотиви) контрактів і теорію транзакційних витрат - реалізованих угод, що породжують різні управлінські структури [12]; теорію суспільного вибору; теорію порядку; неінституційну економіку; «приватне право»; «прилюдне право» [7] і ін.

На нашу думку, в сучасних умовах особлива роль належить процесу організації формування «громадської соціально-корпоративної економіки муніципальних утворень» мета і призначення якої полягає в створенні умов підвищення рівня якості життя кожного його учасника. Учасниками є лише корінні громадяни муніципальних утворень на принципах («договірної участі», «спільного і рівного пайового володіння», «професійного управління») для формування громадської соціально-корпоративної власності [7]. Жителі-власники, одночасно виступаючі найнятими робітниками, самі повинні розробляти для себе корпоративні правила, норми поведінки і механізми їх реалізації, які у своїй сукупності складають інституційні основи розвитку громадської соціально-корпоративної економіки муніципальних утворень.

Виходячи з цього, місцеву територіальну громаду доцільно розглядати, як основний суб'єкт формування громадських соціально-корпоративних стосунків, які ґрунтуються на нових корпоративних підходах в управлінні територіальною громадою [4].

При громадській соціально-корпоративній організації місцевого співтовариства громадяни передають управління громадською соціально-корпоративною власністю (на договірних

умовах) муніципальним менеджерам і делегують їм право ухвалення оперативних рішень по ряду аспектів діяльності корпорації, за винятком вирішень принципової важливості. В умовах, коли громадська соціально-корпоративна організація заснована місцевим співтовариством (територіальною громадою) виходимо з того що, кожна людина повинна володіти рівною для всіх її частиною власності. Як наслідок громадська соціально-корпоративна організація місцевих співтовариств повинна забезпечити економічний саморозвиток території мешкання, підвищити рівень якості життя кожної окремого мешканця.

Згідно з чинним законодавством до складу муніципальної економіки включається все те, що функціонує на території муніципального утворення і виробляє всілякі товари, продукти і послуги [6]. Основою муніципальної економіки є муніципальна власність, яка в умовах громадської соціально-корпоративної економіки заснована на спільній власності лише громадян муніципальних утворень. Передбачається що управління нею повинно здійснюється на договірних умовах професійними менеджерами. В цих умовах кожен мешканець, як член громадської соціально-корпоративної власності має право на отримання частки прибутків від її функціонування, розмір якого визначається сукупним об'ємом прибутку, отриманого всіма громадянськими соціально-корпоративними фінансовими інститутами, не фінансовими корпораціями, некомерційними організаціями та домашніми господарствами [9].

Новизна такого підходу до розвитку економіки муніципальних утворень полягає в тому, що він ґрунтується на принципах громадської соціально-корпоративної організації і управління муніципальними утвореннями та формуванні соціально-економічних стосунків в муніципальних утвореннях через практичне здійснення наступних етапів.

Першим етапом повинен стати перегляд цілей і передумов економічного розвитку. Тобто, населення кожного муніципального утворення обирає громадський соціально-корпоративний шлях розвитку і розробляє план просування у вказаному напрямі.

Другий етап стосується у пристосуванні економіки муніципальних утворень до умов довкілля, що змінюються. Оскільки економічна життєздатність муніципального утворення залежить, як від загального благополуччя всього регіону частиною якого воно є, так і від власних можливостей. Формування громадської соціально-корпоративної власності жителів муніципальних утворень відбувається через рівне і спільне володіння, а розпорядження (управління) через професійне (найм на контрактній основі муніципальних менеджерів). Як наслідок повинен відбутися розвиток (або «вирощення») підприємств розташованих в територіальній громаді і створення для них розвиненого економічного середовища.

Третій етап передбачає створення високопродуктивних і конкурентоздатних громадських соціально-корпоративних підприємств, а також високооплачуваних робочих місць, що вимагає від робітників високої кваліфікації і сприяє підвищенню рівня і якості життя громадян.

На четвертому етапі необхідно забезпечити умови і можливості співпраці секторів з різною формою власності для економічного партнерства на теренах муніципального утворення.

Завершальним етапом є розробка інституційних основ громадського соціально-корпоративного розвитку економіки муніципального утворення. Громадська соціально-корпоративна економіка муніципального утворення стає основною ціллю не лише для працюючих фахівців, але і для політиків, керівників, підприємців і населення в цілому, забезпечуючи сталий розвиток всього регіону і країни в цілому.

Слід ще раз підкреслити думку, що особливість громадської соціально-корпоративної організації населення місцевих співтовариств полягає в тому, що об'єднуючи майно територіальної громади і її капітал, місцеве співтовариство довіряє управління ними професіоналам-менеджерам на конкурсних і договірних умовах, що робить управління ефективним і дає право на частину прибутку населенню.

Досліджуючи громадський соціально-корпоративний економічний розвиток муніципальних утворень, слід зупинитися на такому питанні, як відтворення їх економічного потенціалу.

Категорія «економічний потенціал» - це сукупність наявних та придатних до мобілізації основних джерел, засобів країни, елементів потенціалу цілісної економічної системи, що використовуються і можуть бути використані для економічного зростання й соціально-економічного прогресу. [13].

У даному разі її можна розуміти, як сукупну здатність господарства виробляти товари і продукти надавати послуги, задовольняти інтереси населення і суспільні потреби, забезпечувати розвиток та потреби. Економічний потенціал територіальної громади має ознаки і соціальної категорії, тісно пов'язаною з багатством і достатком населення. Він залежить від стану продуктивних сил суспільства: від кількості і якості трудових ресурсів, їх професійної підготовки, обсягу виробничих потужностей фінансових та не фінансових організацій, не фінансових корпорацій, некомерційних організацій (промисловості, будівництва, сільського господарства) та домашніми господарствами, досягнень науки і техніки, ресурсів розвіданих корисних копалин, міри розвитку галузей невиробничої сфери, інфраструктури тощо.

Таким чином економічний потенціал муніципального утворення з позиції формування громадської соціально-корпоративної економіки можна розглядати як фінанси і фінансові джерела, а так само виробничі і ресурсні можливості, що можуть бути використані для досягнення генеральної мети розвитку місцевого співтовариства (територіальної громади), а саме для надійного і гарантованого підвищення рівня і якості життя населення муніципальних утворень [13].

Ми вважаємо, що економічний потенціал муніципального утворення - це: громадська соціально-корпоративна власність жителів, тобто їх власні громадські соціально-корпоративні фінансові інститути, комерційні і некомерційні організації; стан якості кадрового, інформаційного, наукового і іншого ресурсного забезпечення громадського соціально-корпоративного розвитку муніципальної утворення.

Економічний потенціал муніципального утворення здатний самостійно без підтримки держави або інших «спонсорів» або «інвесторів-загарбників» здійснювати просте або розширене відтворення.

Якщо економічний потенціал муніципального утворення, за яких-небудь причин, не використовується як капітал або використовується неефективно, то він скорочується, або врешті-решт, припиняє участь в економічних суспільних стосунках. Таким чином, ГСК розвиток місцевого співтовариства можна визначити як, процес постійного зростання економічного потенціалу муніципального утворення, за допомогою якої значні маси людей можуть перейти від стану бідності до більш високого рівня матеріального життя.

Управління капіталом доцільно доручити професійним муніципальним менеджерам до яких соціально-корпоративно організовані громадяни-власники самі наймаються на роботу.

Як відмінну особливість об'єкту громадського соціально-корпоративного управління слід зазначити можливість участі населення у формуванні громадської соціально-корпоративної власності.

Тепер розглянемо основні положення концепції відтворення економічного потенціалу муніципальних утворень [3]:

1). Відтворення здійснюється за наступною схемою:

виробництво → розподіл → обмін → споживання (суспільне споживання і особисте);

2). Структурними складовими відтворення, є складові основної формули відтворення К.Маркса [10]:

$$C + V + M,$$

де: С - матеріалізована (минула) праця; V - жива праця; М - додаткова вартість (прибуток).

3). Складові конкурентного ринку слід розглянути через [5]:

$$Q \times P,$$

де: Q - обсяг товарної маси: попит (пропозиція); P - ціна.

4. Вартість виробництва можливо розглянути застосувавши рівняння:

$$C + V + M = Q \times P \text{ (дохід)},$$

5). Матеріалізована праця складається з перенесеної вартості основного капіталу (основних виробничих фондів) F у вигляді амортизаційних відрахувань A з нормою амортизації (a) і вартістю матеріальних ресурсів M, придбаних в об'ємі (m) за ринковою ціною P.

$$C = A + M = (a \times F) + (m \times P),$$

6). Затрати живої праці формалізовано у рівнянні

$$V = (v \times L) \times (1 + f),$$

де: L - чисельність зайнятих; v - середній рівень заробленої плати; (1 + f) – корегування величини вартості живої праці на відрахування до централізованих фондів соціального страхування.

При громадському соціально-корпоративному типі економіки володіння капіталом громадянами муніципальних утворень відокремлене від функції управління капіталом і, що насамперед треба відзначити, це відділення направлене на користь кожної людини.

Відтворення економічного потенціалу муніципального утворення є справою кожного окремого підприємства в їх сукупній громадській соціально-корпоративній корпорації, керованій муніципальними менеджерами.

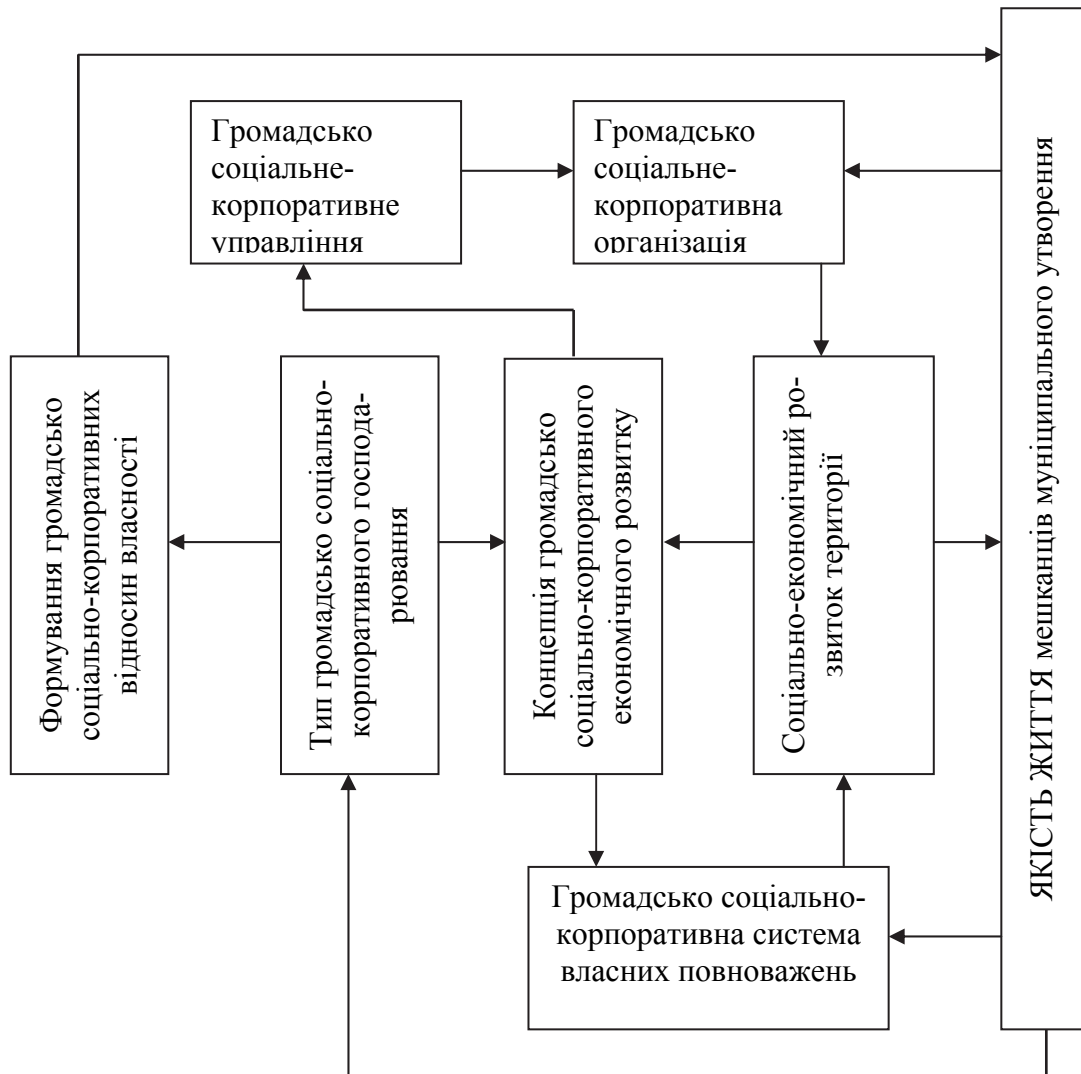
Схематично це можна представити таким чином (рис.1).

Рис.1. Відтворення економічного потенціалу муніципального утворення

Ми спостерігаємо що зростання економічного потенціалу відбувається за умови перевищення доходів над затратами: $D > 3$ і навпаки зниження економічного потенціалу при $D < 3$.

В підсумку наводимо принципову схему розвитку муніципального утворення в умовах громадського соціально-корпоративного типу господарювання (рис. 2)

Рис.2. Принципова схема розвитку муніципального утворення в умовах ГСК типу господарювання.

Відповідно, стратегічні напрями формування громадської соціально-корпоративної економіки муніципальних утворень концентруються на фундаментальних економічних стосунках, за допомогою створення власних соціально-корпоративних фінансових інститутів, комерційних і некомерційних організацій, а також ринкових відношень регульованих місцевим співтовариством.

Література

1. Про розмежування державного майна України між загальнодержавною (республіканською) власністю і власністю адміністративно-територіальних одиниць (комунальною) власністю: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 листопада 1991 р. №311. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>
2. Про місцеве самоврядування в Україні: закон України від 21.05.1997 р. №280/97-ВР. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua>
3. Статистичний щорічник України за 2008 рік. Державний комітет статистики. За редакцією О.Г. Осауленка. К.- 2008. 567 с.
4. Олейник А.Н. Інституційна економіка: Навчальний посібник / А.Н. Олейник. – М: Инфра-м, 2000.
5. Райзберг Б.А. Учебный экономический словарь. / Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лазовський. – М.: Рольф: Айріс-прес, 1999. С.393-394.
6. Сучасний менеджмент: принципи і правила. Дайджест зарубіжної літератури. Н.-Н.: НКЦП, 1992
7. Кашаніна Т.Р. Корпоративне право. / Т.Р. Кашаніна. – М.: Норма-инфра-м, 1999.
8. Рудик Н.Б. Ринок корпоративного контролю: злиття, жорсткі поглинання і викупи борговим фінансуванням. / Н.Б. Рудик, Е.В.Семенкова. – М.: Фінанси і статистика, 2000. С.19-23
9. Місцевий економічний розвиток: стратегія в змінній економіці / Під ред. Фослера Р.С. – М: 1996. С.10.
10. Маркс К. Капітал. Критика політичної економії. / К. Маркс. – Том I. Кн. I. — Київ: Партвидав ЦК КП(б)У, 1934.
11. Коуз Р. Фирма, рынок и право. / Р. Коуз. – М.: Финансы и статистика, 1993.
12. Экономическая теория прав собственности. Под ред. д.э.н. профессора В.Н.Кузнецова. - М.: Финансы и статистика, 1990. – 562 с.
13. Євдокимов Ф.І. Дослідження категорії „економічний потенціал держави" / Ф.І. Євдокимов, О.В. Мізіна // Наукові праці ДонНТУ: Серія 6, економічна. – 2004. – Випуск 75. – С. 54–59.

Рекомендовано до публікації:
д.е.н., проф. Галушко О.С., 20.11.2011 р.

Надійшла до редакції:
09.11.2011 р.